

संपादकीय

॥ न मे भक्त प्रणश्यति ॥

डिजीटल क्रांतीतले डेंजरस प्रकार

शेवटी विज्ञान असो वा तंत्रज्ञान यांना मर्यादा आहेतच. कितीही मोठे शोध लागले किंवा मनुष्याची जीवनशैली सहज सोपी किंवा आधुनिक करण्याचा प्रयत्न झाला तरी त्या जीवनशैलीची सुरक्षितता हा एक मोठा गंभीर प्रश्न असतो. साठ सत्तर वर्षांपूर्वी अणुबाँबचा शोध लागला त्याचा वापर झाला लाखो लोक मारले गेले. त्याला विज्ञानाची क्रांती म्हटले गेले. आता मात्र माहिती किंवा नॉलेज या प्रकाराला प्रचंड महत्त्व प्राप्त झाले आहे. तंत्रज्ञानाने सुविधा उपलब्ध करून देताना त्यात वापरल्या जाणाऱ्या माहितीला विशेष स्थान दिले आहे. अलिकडे सुरु झालेली डिजीटल क्रांती हा याच माहितीच्या साठ्यावर उभारलेला प्रयोग आहे. संपूर्ण जगभर या डिजीटलायझेशनचे पर्व सुरु आहे. दैनंदिन जीवनातले जवळपास ऐंशी टक्के व्यवहार हे ऑनलाईन केले जातात किंवा त्यात माहिती तंत्रज्ञानाचा प्रचंड वापर केलेला असतो. यामध्ये भारतासारखा देशही मागे राहिलेला नाही. आणि मग आता ही डिजीटल स्वरूपातली माहिती किंवा माहितीचा साठा सुरक्षित कसा राहिल याची तितकीच मोठी चिंता भेडसावते आहे. पंजाबमधल्या फगवाडा इथे भरलेल्या एकशे सहाव्या इंडियन सायन्स कॉॅंग्रेसमध्ये या मुद्दावर बरेच विचारमंथन झाले. आणि विविध स्वरूपामध्ये गोळा केली जाणारी ही माहिती सुरक्षित राहावी अथवा त्याचा गैरवापर होऊ नये यासाठी वेगळा कायदा करण्याची तयारी भारत सरकारला दाखवावी लागेल. म्हणजे यातला विरोधाभास किंवा परस्परविरोधीपणा असा आहे की माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर करून हे डिजीटलायझेशन सुरु आहे. पण त्यातल्या या माहिती साठ्याचे संरक्षण करण्याकरीता तंत्रज्ञानाचाच उपयोग करता येत नाही अशी ही विडंबनात्मक परिस्थिती दिसते. इथेच तंत्रज्ञानाच्या मर्यादा संपतात. सुविधा मिळाल्या अनेक प्रकारच्या सोयी झाल्या. त्या सोयींमधून मनुष्य किंवा समाजाचे कष्ट कमी झाले त्याला अधिक सुख मिळाले. पण हे सुख टिकवून ठेवण्यासाठी आवश्यक असलेली सुरक्षितता तो प्राप्त करू शकत नाही. केंद्रीय दूरसंचार मंत्री रविशंकर प्रसाद यांनी भारतातील डिजीटल क्रांतीचा वेग सांगणारी आकडेवारी सादर केली त्याचवेळी यातल्या माहितीचा गैरवापर होण्याची शक्यताही वर्तवली. ती टाळण्याकरीता केंद्र सरकार स्वतंत्र कायदा करणार असल्याची घोषणाही त्यांना करावी लागली.

सुविधा आल्या सुरक्षितता धोक्यात

ही गोष्ट खरी आहे की भारताने कमी कालावधीमध्ये ही एक डिजीटल क्रांती घडवून आणली आहे. आज देशभरामध्ये तब्बल १२३ कोटी आधार कार्ड धारक आहेत. आणि त्यात १२३ कोटी लोकांची माहिती सापडलेली आहे. १२१ कोटी मोबाईल धारक हादेखील एक उच्चांक ठरतो. विशेष म्हणजे यापैकी ४४ कोटी ६० लाख लोकांकडे स्मार्ट फोन्स आहेत. या उपकरणांचा वापर करताना या ना त्या कारणाने माहितीची देवाणघेवाण होते. कारण हल्ली मोबाईलवर सगळ्याच सुविधा उपलब्ध आहेत.

यातला वैशिष्ट्यपूर्ण मुद्दा असा की भारत हा जगातील सर्वात मोठा फेसबुक आणि व्हॉट्सअप वापरणारा देश आहे. त्यात २९ कोटी लोक रोज फेसबुकचा वापर करतात. तर याच मोबाईलच्या माध्यमातून ट्विटर वापरणाऱ्यांची संख्यादेखील प्रचंड वाढत आहे. त्याबाबत भारत तिसऱ्या क्रमांकावर असल्याचे आकडेवारीवरून स्पष्ट होते. शिवाय पन्नास कोटीपर्यंत पोहचलेली बँक खाती त्यातली बत्तीस कोटी जनधन योजनेतली बँकखाती आहेत. ही सर्व आधारकार्डाशी जोडली गेल्याने या सर्वांच्या माहितीचा प्रचंड साठा निर्माण झालेला आहे. आणि तो मोबाईलचे उत्पादन किंवा नियंत्रण करणाऱ्या शंभरपेक्षा जास्त कंपन्यांकडे पोहचू शकतो. यातल्या बऱ्याच माहितीचा गैरवापर होत असल्याच्या तक्रारी येऊ लागल्या आहेत. एखादी व्यक्ती किंवा एखाद्या देशातील काही कोटी लोकांचा माहितीसाठा उघड व्हावा हे धोकादायकच ठरते. त्याला पायबंद घालण्याचा उपाय याच तंत्रज्ञानातून सापडलेला नाही म्हणजे माहितीचा गैरवापर होतो हे शोधणारे तंत्रज्ञान उपलब्ध होईल परंतु पूर्ण गैरवापर थांबवणारे तंत्रज्ञान मात्र आज तरी अस्तित्वात नाही. तंत्रज्ञानाची ही मर्यादा लक्षात घेऊन सरकारला कायदा करण्याची वेळ आलेली आहे. अशा प्रकारचा कायदा खरे तर आधीच आवश्यक होता. परंतु तक्रारी येईपर्यंत सरकारलाही जाग आलेली नाही किंवा अशी डिजीटल क्रांती अस्तित्वात येत असताना त्यातला हा धोका संबंधितांच्या लक्षात आला नव्हता.

भारतीय युवा तंत्रज्ञांची गरज

जगाबरोबर प्रगती करीत असताना सगळ्याच गोष्टी मनासारख्याही घडू शकत नाहीत. त्यात असलेले काही धोके स्वीकारावे लागतात. म्हणूनच विज्ञान तंत्रज्ञानाच्या वापरातून काही गोष्टींची असुरक्षितताही समोर येते. आणि त्याची किंमतही मोजावी लागते. २०२२ पासून तर फाईव्ह जी तंत्रज्ञानाचा वापर सुरु होईल. आणि भारतातील ऑनलाईन व्यवहार प्रचंड प्रमाणात वाढलेले असतील. या दृष्टीकोनातून संभाव्य धोके लक्षात घेतले पाहिजेत. आणि उपाययोजना केली पाहिजे. कारण आजच वेगवेगळ्या उणिवा किंवा त्रुटींचा गैरफायदा घेऊन गैरव्यवहार होताना दिसतात. अगदी मग डिजीटल स्वाक्षरीची कॉपी करण्यापासून तर एटीएम कार्डातील माहितीची चोरी करून परस्पर पैसे काढण्यापर्यंतचे प्रकार होत आहेत. आंतरराष्ट्रीय स्तरावर प्रत्येक देश इतर देशांची माहिती कळवण्याचा प्रयत्न होताना दिसतो. अनेक गोपनीय कागदपत्रे हॅक केली जातात. ही गोष्टदेखील देशाच्या सुरक्षिततेसाठी चिंताजनक ठरते. म्हणजेच आता अणुबाँब वापरण्याची गरज भासत नाही. माहितीचा बाँब एखाद्या राष्ट्रविरुद्ध वापरण्यासाठी पुरेसा ठरू शकतो. डिजीटल क्रांतीतले हे डेंजरस प्रकार कोणत्या देशावर कशाप्रकारे उलटतील हे सांगता येत नाही. भारताने आता यासंदर्भातल्या सर्व प्रकारच्या उपाययोजना वेगाने केल्या पाहिजेत. यासाठी भारतीय युवा तंत्रज्ञांची गुणवत्ता उपयोगात आणली पाहिजे.